

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада ДФ 70.895.086 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, прийняла рішення про присудження **Луцюку Олександру Валерійовичу** ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право на підставі прилюдного захисту дисертації – **«Правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення»**.

«03» липня 2026 року.

ЛУЦЮК Олександр Валерійович, 1989 року народження, громадянин України. Освіта вища: з 2013 року по 2016 здобував вищу освіту за спеціальністю «правознавство» у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, отримав диплом спеціаліста та здобув кваліфікацію юриста.

З березня 2020 року – дотепер працює на посаді помічника судді Верховного Суду.

Аспірант Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Дисертацію виконано у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький.

Науковий керівник: **КОСТЯШКІН Іван Олександрович**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

За темою дисертації та відповідно до її змісту опубліковано п'ять наукових статей у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (з яких одна у співавторстві), та тези п'яти доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Костяшкін І. О., Луцюк О. В. Правове забезпечення сталого розвитку як умова раціонального використання земель. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО*. 2021. Вип. 67. С. 144–150.

2. Луцюк О. В. Історичні передумови формалізації масиву земель сільськогосподарського призначення положеннями сучасного земельного законодавства України. *Київський часопис права*. 2025. № 3. С. 132–139.

3. Луцюк О. В. Окремі особливості правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2025. Вип. 107. С. 188–197.

4. Луцюк О. В. Передумови запровадження правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2025. № 84 (4). С. 67–75.

5. Луцюк О. В. Сучасні проблеми забезпечення права істотного землекористувача у масиві земель сільськогосподарського призначення на укладення договорів оренди (суборенди) земельних ділянок у межах масиву.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: ПРАВО. 2026. Вип. 93, ч. 2. С. 285–292.

6. Луцюк О. В. До питання формування масиву земель сільськогосподарського призначення. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: зб. тез XXV щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів (Хмельницький, 18 лют. 2021 р.).* Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 103–105.

7. Луцюк О. В., Костяшкін І. О. До питання обміну права оренди земельних ділянок у масивах земель сільськогосподарського призначення. *П'яте зібрання фахівців споріднених кафедр з проблем аграрного, земельного, екологічного, природоресурсного права та альтернативної енергетики: матер. Всеукр. наук. конф. (Одеса, 10–13 чер. 2021 р.).* Одеса: Гельветика, 2021. С. 191–195.

8. Луцюк О. В. Особливості земельної дієздатності суб'єкта прав у масиві земель сільськогосподарського призначення. *Сучасні дослідження світової науки: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Куновіце (Чеська Республіка), 17–18 чер. 2022 р.)* Куновіце: Академія ГУСПОЛ, 2022. С. 118–121.

9. Луцюк О. В. Проблемні питання утримання та збереження полезахисних смуг, які обмежують масив земель сільськогосподарського призначення. *Актуальні проблеми реформування земельних, аграрних, екологічних та трудових правовідносин: зб. тез Всеукраїнського науково-практичного круглого столу, присвяченого 80-річчю від дня народження Заслуженого юриста України, доцента Домбровського Станіслава Феліксівича (Хмельницький, 31 трав. 2024 р.).* Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 32–37.

10. Луцюк О. В. Законодавчий підхід до визначення суб'єктного складу правовідносин, що формуються з приводу земельних ділянок у межах масиву земель сільськогосподарського призначення. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав у сучасних умовах: мат. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (Харків, 16 січ. 2026 р.).* Харків: Право, 2026. С. 344–348.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Рецензентка – АНІКІНА Галина Володимирівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. Автор розглядає масив земель сільськогосподарського призначення як «територіальний об'єкт» земельного права, тобто як певну територію, не ототожнюючи його із земельними

ділянками (пункт 1 наукової новизни, сторінки 21–22, 55–57 дисертації).

У зв'язку з цим постає питання, якщо масив земель сільськогосподарського призначення являє собою певну територію і не є земельною ділянкою, однак при цьому до його складу входять переважно земельні ділянки, як тоді можна пояснити використання у статті 35 Закону України «Про землеустрій» категорії «землі», наявність права власності на які в обсязі на менших 75 відсотків дозволяє ініціювати процедуру інвентаризації масиву земель сільськогосподарського призначення.

2. У пункті 5 наукової новизни автором розкривається майново-правовий характер консолідаційних земельних правовідносин, що складається з приводу земельних ділянок у межах масиву земель сільськогосподарського призначення.

При цьому, характеризуючи відповідні відносини, автор, зокрема, зазначає: *«суб'єктний склад консолідаційних земельних відносин включає переважно власників та користувачів земельних ділянок, а також суб'єктів державної реєстрації прав»*. Ураховуючи наведене, виникає питання щодо характеру участі суб'єктів державної реєстрації прав у консолідаційних земельних правовідносинах, що складаються з приводу земельних ділянок, розташованих у межах масиву земель сільськогосподарського призначення.

3. У пункті 12 наукової новизни (сторінка 25 дисертації) автором, зокрема, зазначається про подальший розвиток наукових ідей *«щодо консолідації земельних ділянок в масиві земель сільськогосподарського призначення в частині правового забезпечення можливостей власника або користувача земельної ділянки отримати у користування також частину суміжної земельної ділянки під польовою дорогою, що є проявом мікроконсолідації ...»*. Також по тексту дисертації автор відносить польові дороги до так званої «сільськогосподарської інфраструктури» (сторінки 83–84, 89 та ін. дисертації), яка входить до складу масиву 8 земель сільськогосподарського призначення (сторінки 45, 46, 81, 102–104, 110 та ін. дисертації).

Водночас, ураховуючи досить обмежене наукове осмислення відповідних норм на рівні дисертаційної роботи, виникає питання, чи не створює можливість користування польовими дорогами у межах масиву ймовірність виникнення перешкод для землекористування інших учасників земельних відносин, наприклад, якщо належні їм земельні ділянки знаходяться усередині масиву».

Рецензентка – ЧОРНА Жанна Леонтіївна, кандидатка юридичних наук, професорка, професорка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. Потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо «масиву земель сільськогосподарського призначення», як об'єкта земельного права. На с. 37 роботи зазначається, що масив земель сільськогосподарського

призначення не є окремим самостійним об'єктом права власності або користування у традиційному розумінні останнього, оскільки, він складається з декількох земельних ділянок, що можуть належати різним власникам або користувачам.

Масив не є речовим об'єктом у зв'язку з тим, що на нього не поширюється режим права власності як на єдине ціле, тобто самостійний, у тому числі складний об'єкт, у зв'язку з чим у майновому аспекті масив не наділений майновими (економічними) властивостями об'єкта, тобто не може бути предметом правочинів відчуження або передачі у користування як єдиного цілого. Далі зазначається, що масив не може вважатися і квазі-річчю, адже у його фактичній основі він являє собою річ як предмет матеріального світу і лише відсутність у нього юридично забезпеченої об'єктоздатності не дозволяє розглядати його як складний об'єкт – предмет матеріального світу, що складається з декількох речей, які можуть перебувати у майновому обороті, зокрема як самостійні об'єкти (с.38). Сам факт наявності у відповідній поверхні землі ознак масиву наділяє таку поверхню статусом масиву земель сільськогосподарського призначення. При цьому необхідно враховувати що об'єкти земельної власності мають природний характер і у фізичному або ж фактичному плані не можуть створюватися діяльністю людини, у тому числі фактичними діями (с.120). Закон не регулює порядок створення масиву, зокрема порядок формування нового об'єкта правовідносин, а вже забезпечує існування такого об'єкта (с.121).

2. Дисертант пише, що кожна земельна ділянка у межах масиву сільськогосподарського призначення виступає окремим самостійним об'єктом земельних відносин з властивим їй загальним режимом земель сільськогосподарського призначення. Однак при цьому розташування такої ділянки у межах відповідного агроландшафтного блоку – масиву, модифікує відповідний правовий режим шляхом наділення власників та користувачів зазначених ділянок додатковими суб'єктивними правами та покладення на них суб'єктивних обов'язків, тоді як здійснення таких прав дозволяє найбільш ефективно використовувати не лише належні їм земельні ділянки, проте також і усю інфраструктуру масиву для досягнення єдиної сільськогосподарської мети.

Ця обставина виступає свідченням того, що сам факт розташування земельної ділянки у межах масиву, а також подальше формування у його межах істотного землекористувача, формує специфічний правовий режим усього масиву як сукупності земельних ділянок. Інакше кажучи, це вносить у правовий режим сукупності земельних ділянок нові ознаки та особливості, внаслідок чого правовий режим такої сукупності не являє собою суму поєднання правових режимів відповідних ділянок, а виводить правовий режим і ділянок, і їх сукупності у цілому на новий рівень. Відтак дисертанту варто більше уваги присвятити визначенню особливостей правового режиму сукупності таких земельних ділянок (с.105, 106, 116).

3. Потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо об'єкта правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення. На

с.95 автор наголошує на тому, що об'єктом правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення є матеріальне благо – конкретні земельні ділянки у їхньому цілісному взаємозв'язку. Натомість, на с.96 дисертант зазначає, що безпосереднім об'єктом правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення виступають не самі земельні ділянки як матеріальні блага, а земельні відносини, що складаються між суб'єктами з приводу використання, розпорядження та охорони таких земель. Це черговий раз підкреслює двоєдину природу досліджуваного явища: з одного боку, масив є конкретним матеріальним об'єктом (сукупністю земельних ділянок), з іншого – його правовий режим проявляється через порядок регулювання відносин, що складаються з приводу земельних ділянок, розташованих у межах масиву, а також відповідних несільськогосподарських угідь.

4. Враховуючи чималу кількість пропозицій щодо внесення змін до законодавства, доречним було б у Додатку №2 до дисертаційного дослідження навести відповідний Проект Закону України».

Офіційний опонент – НОСІК Володимир Васильович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри земельного та аграрного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Виступ позитивний із зауваженнями:

«**По-перше**, у пункті 8 наукової новизни автор зазначає: «Теоретичні підходи до критеріїв встановлення особи, яка має право користування істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення, в частині визначення критерію безпосереднього панування та використання земель, яке належить власнику земельної ділянки у разі відсутності договорів про передачу ділянки у користування іншій особі, орендарю – у разі укладення договору оренди або суборендарю – внаслідок укладення договору суборенди земельної ділянки, емфітевту в разі укладення договору емфітевзису, постійному землекористувачу в разі передачі земельної ділянки в постійне користування» (с. 24). Також термін «безпосереднє панування» вживається на сторінках 152, 208 дисертації, а близька за змістом термінологічна конструкції «безпосереднє володіння» та «безпосереднє користування» використані автором у дисертаційній роботі на сторінках 195 та 162-163 відповідно. Водночас у нормах чинного земельного законодавства не вживається такий термін як правова категорія. Відтак потребує додаткового обґрунтування авторська позиція дисертанта щодо можливості і необхідності запровадження у земельному законодавстві такої категорії з огляду на практичну орієнтацію наукових положень, у яких вона вживається.

По-друге, характеризуючи правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення, на сторінці 98 дисертації дисертант зазначає: «... на відміну, зокрема, від правового режиму, наприклад, воєнного стану, який характеризується тимчасовістю, єдність земельних ділянок у межах масиву земель сільськогосподарського призначення є перманентною». Далі на сторінці 99 міститься таке положення: «Зважаючи на

викладене вище, правовий режим масиву слід охарактеризувати як об'єктний або ж об'єктно-територіальний». Водночас на сторінці 108 дисертації здобувач зазначає:

«Проте, з іншого боку, у процесі динаміки відповідних відносин сам носій правового статусу істотного землекористувача може втратити відповідний статус у зв'язку з його набуттям іншим землевласником або землекористувачем у межах масиву».

У цьому зв'язку під час публічного захисту хотілося б почути думку автора з приводу того як саме має бути реалізований правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення у тому випадку, якщо істотний землекористувач втрачає відповідний правовий статус однак при цьому інша особа його не набуває?

Якщо правовий режим масиву земель сільськогосподарського призначення має перманентний характер, то чи можна стверджувати, що права і обов'язки власників та користувачів земельних ділянок у межах масиву зберігають чинність при втраті істотним землекористувачем правового статусу «особи, якій належить право користування менше 75 відсотків земель масиву»? Тобто чи можна стверджувати, що у такому випадку відповідний правовий режим масиву земель все ж таки припиняє існування як об'єкт земельних правовідносин?

По-третє, на сторінках 133–134 дисертації зазначається: «Сам факт наявності у відповідній поверхні землі розглянутих раніше ознак масиву наділяє таку поверхню статусом масиву земель сільськогосподарського призначення.

При цьому необхідно враховувати, що об'єкти земельної власності мають природний характер і у фізичному або ж фактичному плані не можуть створюватися діяльністю людини, у тому числі фактичними діями. Водночас не виключається можливість появи масивів земель сільськогосподарського призначення як об'єктів земельних правовідносин, зокрема, суміжними фактичними та юридичними діями як виключення із загального правила. Адже, як відомо, ландшафт земної поверхні, а також інфраструктура перебувають у процесі постійних змін. У зв'язку з цим створення нових доріг, формування лісосмуг, а також меліоративних систем може спричиняти створення (формування) *de facto* нових масивів земель сільськогосподарського призначення, зокрема шляхом поділу існуючих масивів або виокремлення у межах земель окремих частин поверхні шляхом будівництва доріг, меліоративних систем, формування лісосмуг або іншої сільськогосподарської інфраструктури. Хоча такі дії вимагають значних фінансових витрат, проте повністю виключати їх здійснення у майбутньому неможливо. Більше того, не виключається і можливість створення масивів як супутнього наслідку формування логістичної інфраструктури, меліоративних систем, водних об'єктів тощо».

У зв'язку з тим, що це питання не отримало широкого розкриття на сторінках дисертаційної роботи, хотілося б почути думку дисертанта з приводу того, у яких випадках можуть проводитися відповідні дії, тобто

пояснити, що може виступати детермінантами формування масивів земель сільськогосподарського призначення і як вплинуть відповідні зміни в агроландшафті території на оформлення масиву, зокрема в Державному земельному кадастрі України?».

Офіційна опонентка – ІГНАТЕНКО Ірина Володимирівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. Здобувач у дисертації детально аналізує сутність правового режиму⁹ масиву земель сільськогосподарського призначення та вперше здійснює диференціацію релевантних земельних відносин на преконсолідаційні та консолідаційні (стор. 141). Автор обґрунтовує суто адміністративно-правову природу преконсолідаційних відносин, які виникають у процесі інвентаризації та формування масиву за рішенням уповноваженого органу або за ініціативою осіб, яким належить не менш як 75 відсотків земель такого масиву (стор. 147).

При цьому в роботі бракує позиції автора щодо того, яким чином має бути нормативно деталізоване правове регулювання балансування інтересів у межах цих відносин в умовах наявності широкої дискреції публічних органів та «істотних» ініціаторів? Які саме критерії чи правові запобіжники, на думку дисертанта, доцільно закріпити на рівні земельного законодавства України, щоб виключити ризики свавільного або суб'єктивного обмеження прав дрібних землевласників (власників решти 25 відсотків земель масиву), які не згодні з проведенням інвентаризації або формуванням масиву всупереч волі окремих власників земельних ділянок?

2. На сторінках 22, 111 дисертації здобувач пропонує авторське визначення правового режиму масиву земель сільськогосподарського призначення як запроваджену положеннями земельного законодавства України систему спеціальних правових засобів та організаційно-правових механізмів, спрямованих на регулювання земельних відносин з метою підвищення економічної та екологічної ефективності використання та охорони сукупності земельних ділянок, які охоплюють сільськогосподарські та несільськогосподарські угіддя, в межах масиву земель сільськогосподарського призначення, що реалізується, у тому числі, шляхом наділення власників та користувачів відповідних земельних ділянок суб'єктивними правами і покладення на них суб'єктивних обов'язків, спрямованих на створення умов для консолідованого використання та охорони таких ділянок. Автор слушно зазначає, що головною метою такого режиму є підвищення екологічної та економічної ефективності використання та охорони всієї сукупності цих елементів у межах масиву.

Водночас у цьому контексті виникає низка запитань правозастосовного характеру. Зокрема, хотілося б почути думку дисертанта стосовно того, як на практиці має вирішуватися конфлікт інтересів та забезпечуватися баланс прав, якщо власник або користувач, наприклад, меліоративної системи (чи

окремої її інфраструктурної частини, яка розташована всередині масиву) відмовляється належним чином її утримувати або блокує доступ до неї іншим суміжним землевласникам чи землекористувачам? Які саме чіткі договірні чи примусові земельно-правові інструменти пропонує закріпити

автор на рівні Земельного кодексу України, щоб покласти на таких суб'єктів реальну юридичну відповідальність за порушення цілісності використання та охорони всього зрошувального чи осушувального масиву? Зазначений нюанс потребує додаткового коментування з боку автора в межах наукової дискусії під час прилюдного захисту роботи.

3. Досліджуючи складові елементи консолідаційних земельних відносин, здобувач приділяє значну увагу правовому статусу «особи, якій належить право користування істотною частиною масиву земель

сільськогосподарського призначення» (стор. 152-158). Автор цілком обґрунтовано пропонує розширити коло таких осіб за рахунок власників та користувачів, яким належить право власності та/або користування сукупністю ділянок площею не менш як 75 відсотків масиву, та деталізує критерії безпосереднього панування на землі.

Водночас у роботі бракує деталізації правового механізму реалізації переважних прав такої особи в сучасному земельному законодавстві.

Зокрема, хотілося б почути позицію дисертанта стосовно того, як саме на рівні чинного законодавства має бути врегульовано порядок визначення справедливих умов оренди для власників «поглинутих» земельних ділянок, якщо ринкова вартість права користування землею у регіоні суттєво відрізняється від умов, які нав'язує істотний землекористувач? Висловлення здобувачем власних міркувань стосовно окреслених питань під час публічного захисту дисертації дозволить повніше оцінити практичне значення сформульованих ним теоретичних висновків та пропозицій.

4. Обґрунтовуючи майново-правовий характер консолідаційних відносин у межах масиву, здобувач приділяє значну увагу реалізації переважного права особи, якій належить істотна частина масиву, на оренду інших земельних ділянок. Автор доводить у підрозділі 2.3, що у контексті статей 8-2 та 33 Закону України «Про оренду землі» ефективним способом захисту такого переважного права у випадку його порушення виступає позов про переведення на себе прав та обов'язків за договором оренди.

При цьому в роботі бракує деталізації матеріально-правових наслідків реалізації такого способу захисту в межах ринкового обігу земель. Зокрема, хотілося б почути позицію автора стосовно того, як має розраховуватися та компенсуватися вартість уже вкладених капітальних затрат або проведених певного обсягу агротехнічних робіт (наприклад, внесення добрив, підготовка ґрунту) попереднім орендарем, якщо суд задовольнить позов істотного землекористувача про переведення на нього прав та обов'язків за договором оренди посеред поточної сільськогосподарської компанії?».

Голова ради – БРИГІНЕЦЬ Олександр Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного,

адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Виступ позитивний із зауваженнями:

«Зокрема дисертаційна робота була б якісно доповнена у разі більш широкого аналізу автором іноземного досвіду у питанні правового забезпечення консолідації земельних ресурсів.

Олександр Валерійович звертається до окремих аспектів відповідної проблеми в аспекті інших держав, однак таке звернення має переважно фрагментарний характер. У зв'язку з цим посилення на міжнародну практику могло б значно збагатити дисертаційне дослідження. Хоча, з іншого боку, слід ураховувати і унікальність правопорядку України. Для нього характерна власна історія, унікальна поетапність розвитку, частиною якої виступає період панування колективних форм господарювання на землі, монополія державної власності на земельні ресурси, а також адміністративно-командний підхід до регулювання економічних процесів загалом. У зв'язку з цим на Європейському континенті існує відносно небагато країн, які зіштовхнулися у таких масштабах як Україна з проблемою спочатку формування, а потім подрібнення масивів земель сільськогосподарського призначення. Адже, по-перше, у Європі не так багато таких великих аграрних країн як Україна, а у разі якщо ми говоримо, наприклад, про східноєвропейські держави, а також країни Прибалтики, то радянський правопорядок розвивався на відповідних територіях не так довго, як на територіях України, що відповідно не призвело таких глибинних наслідків, як це має місце для нашої держави.

У зв'язку з цим означене зауваження викликано переважно євроінтеграційними процесами, що відбуваються в Україні, та усвідомленням необхідності відповідального підходу законодавця до регулювання досліджуваних відносин, у зв'язку з чим не применшує якісний рівень проведеного дисертантом дослідження, а також необхідного новаторського характеру одержаних результатів».

Результати голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» НЕМАЄ.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує **Луцюку Олександру Валерійовичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 70.895.086

Олександр БРИГІНЕЦЬ